

Rijke teksten zoeken, selecteren en verzamelen: tips voor de praktijk

Auteur: Marjolein van Oenen

Effectief begrijpend leesonderwijs rust op vier belangrijke bouwstenen:

1. Laat leerlingen een langere periode over hetzelfde kennisrijke brede thema lezen.
 - a. Geef de leerlingen een doel om te lezen.
2. Laat leerlingen gevarieerde teksten van goede kwaliteit lezen.
 - a. Motiveer leerlingen om te gaan lezen.
 - b. Leer leerlingen hoe ze begrip van een tekst kunnen monitoren, herstellen of kunnen versterken.
3. Laat leerlingen actief aan de slag gaan met teksten door erover te praten en te schrijven.
4. Verzamel gegevens over de leesontwikkeling en pas daar je onderwijs op aan.

(Snel & Kennistafel Effectief Leesonderwijs, 2023)

In dit artikel sta ik stil bij het langer werken aan eenzelfde thema aan de hand van gevarieerde teksten van goede kwaliteit. In de praktijk zie ik dat leerkrachten die met deze bouwstenen aan de slag gaan op zoek gaan naar mooie, inspirerende teksten uit authentieke bronnen. Gaandeweg komen zij erachter dat deze zoektocht veel tijd van hen vraagt. Wat kun je doen om het zoeken en selecteren van rijke teksten effectief te organiseren? In dit artikel geef ik je aan de hand van vier cruciale factoren tips en adviezen voor het zoeken en selecteren van rijke teksten.

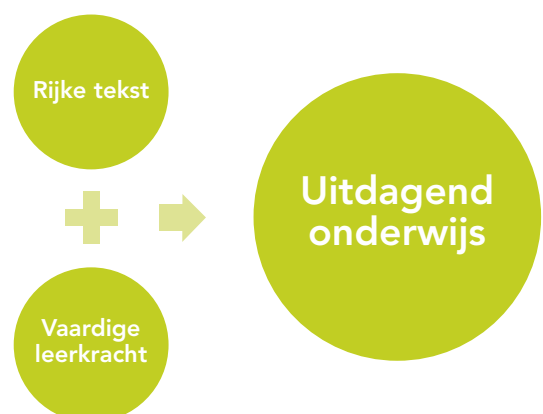
Voor het gebruiken van authentieke teksten valt veel te zeggen. Uit onderzoek blijkt dat in veel gebruikte zaakvak- en leesmethoden van educatieve uitgeverijen de teksten taalarm zijn (Koeven & Smits, 2020; Van Dijk & Klaver, 2023). Deze verarmde teksten zijn vaak geschreven met een specifiek onderwijsdoel en komen kunstmatig over. Zij bevorderen in onvoldoende mate het verdiepend lezen, de taalontwikkeling en kennisopbouw terwijl dit juist belangrijke elementen zijn voor kwalitatief leesonderwijs (Houtveen & Steensel, 2022).

Mooie, inspirerende teksten uit authentieke bronnen staan binnen het onderwijs steeds meer bekend als 'rijke teksten'. Deze rijke teksten hebben volgens de Taalunie onder andere een duidelijke structuur, origineel taalgebruik, rijke woordenschat en vormen door het gebruik van signaal- en verbindingswoorden een inhoudelijk geheel. Ook prikkelen zij de nieuwsgierigheid van de lezer (<https://rijketeksten.org/over-rijke-teksten/wat-zijn-rijke-teksten/>).

Uitdagend onderwijs met rijke teksten

Niet langer met de teksten uit de methode werken maar gebruik maken van rijke teksten vergt het nodige van de leerkracht. Want met het toevoegen van authentieke teksten met een complexer taalgebruik verandert automatisch ook de invulling van je les. Volgens de vier samenhangende bouwstenen voor effectief leesonderwijs gaat het er bij het werken met gevarieerde teksten van goede kwaliteit om dat je over deze teksten spreekt en schrijft. Als je daarbij bedenkt dat het ook belangrijk is om leerlingen te leren hoe ze begrip van een tekst kunnen monitoren, herstellen of versterken dan kun je je voorstellen dat je als leerkracht voldoende vaardig moet zijn om met een zelf gekozen tekst een goede en uitdagende les te verzorgen. De rijke tekst en de vaardige leerkracht versterken elkaar tot uitdagend onderwijs.

Leerlingen ervaren op deze manier dat begrijpend lezen niet gaat over het beantwoorden van vragen bij de tekst maar dat in teksten echt iets te ontdekken en leren valt. Door het dieper graven in de tekst leggen zij meer verbanden en kunnen zij teksten beter begrijpen, wat de leesvaardigheid ten goede komt. Nu zijn in verschillende vaktijdschriften en online heel

mooie en interessante suggesties te vinden hoe je met rijke teksten aan de slag kunt gaan. Maar als je aan de slag gaat, kom je er waarschijnlijk al snel achter dat het ook best veel van je vraagt om de juiste tekst voor jouw leerlingen te selecteren. Het risico bestaat dan dat je ontmoedigd raakt van de hoeveelheid tijd die het kost om een mooie les voor te bereiden. Dat is zonde want als je eenmaal je weg hebt gevonden en rijke teksten in je lessen een gewoonte zijn zul je gaan ervaren wat het je leerlingen en jou aan plezier en motivatie oplevert. Daarom geef ik je in dit artikel aan de hand van vier cruciale factoren tips en adviezen voor het zoeken en selecteren van rijke teksten.

1. Vaardig worden

Als je wilt leren schaatsen en voor het eerst op het ijs staat ben je waarschijnlijk eerst nog behoorlijk aan het 'krabbelen'. Maar je weet ook dat je moet doorzetten. Het leren van een nieuwe vaardigheid kost nu eenmaal tijd en moeite.

Zo is het ook met het leren zoeken van rijke teksten. Het aanbod aan rijke teksten en boeken is enorm en kan overweldigend zijn als je niet weer waar je moet beginnen. Het is in die eerste fase van belang dat je doorzet om steeds soepeler te kunnen 'schaatsen'.

Als je je teksten zoekt binnen een thema dat je sowieso al in de klas behandelt, geef je richting en focus aan je zoekopdracht. Er zijn verschillende websites waar je boeken en teksten kunt vinden door te zoeken op thema, soms kun je zelfs filteren op leeftijd en genre (zie kader). Themaboeken, poëzie of boeken met een verzameling van teksten zijn heel geschikt om vaker te gebruiken (bijvoorbeeld: De Worteltjes van Oranje, de Zweetvoetenman of Wees welkom boven op mijn beste hoed). Wanneer je een website gevonden hebt waar je tevreden over bent sla je deze op in je favorieten om later makkelijk terug te vinden. Op deze manier leg je een wegenkaart aan waardoor je steeds sneller van A naar B weet te navigeren.

Suggesties voor sites met teksten/fragmenten:

- Rijketeksten.org
- Slimme-teksten.nl
- Klassenteksten.nl
- Nemokennislink.nl
- Scientias.nl
- Canonvannederland.nl

Daarnaast is het ook belangrijk dat je op de hoogte blijft van het (nieuwe) boekenaanbod. Dat kun je doen door zelf boeken te lezen (thuis of af en toe tijdens het stillezen van je leerlingen), op social media interessante accounts te volgen die boeken promoten en/of recenseren (zie kader), met je collega's een boekenclub op te zetten of op vergaderingen steeds 5 minuten de tijd nemen om mooie boeken aan elkaar te promoten.

Handige sites om boektitels te vinden en boektips te krijgen:

- Leesbevorderingindeklas.nl
- Frappante fragmenten.nl
- Degrotevriendelijkepodcast.nl
- Jaappleest.nl
- Boekenzoeker.be

Je kunt de kwaliteit en bruikbaarheid van je tekst beoordelen aan de hand van de checklist van KU Leuven: <https://www.arts.kuleuven.be/cto/materialen/lager/geletterdheid-1/lezen-en-laten-lezen/checklist-rijke-tekst.pdf>

Een tip. Voorkom dat je gaat denken in termen van goed of fout. Door aan je gekozen tekst mooie gesprekken en opdrachten te verbinden kun je het niet snel 'fout' doen. Het ergste dat kan gebeuren is dat je tijdens de les merkt dat de tekst niet aanslaat of de les niet helemaal lekker loopt. Dat is natuurlijk niet meteen een ramp. Daar kun je van leren en helpt je het onderwijs dat je verzorgt steeds beter te maken.

2. Een goede samenwerking

Het zoeken van rijke teksten is geen klus die je in je eentje moet willen klaren. Net zoals je elkaar kunt inspireren met nieuwe en mooie boeken kun je ook het feitelijke zoeken van de teksten het beste samen dragen. Spreek bijvoorbeeld af wie welke periode verantwoordelijk is voor de teksten of verdeel verschillende thema's over een periode onder elkaar (zie punt 3). Je verzamelt dan een set teksten en boeken voor elkaar waar je allemaal gebruik van kunt maken.

Samenwerken doe je ook met je schoolleiding. Zorg dat de schoolleiding zich bewust is van het ontwikkelproces waarin het team zit en wat het vraagt om het onderwijs op deze manier te versterken. In overleg met de schoolleiding kunnen jullie proberen momenten in te plannen waarop er geen andere verplichtingen zijn en je met elkaar aan de slag kunt met het verzamelen van mooi onderwijsmateriaal (= boeken en teksten). Dit kan bijvoorbeeld meegenomen worden in de nieuwe jaarplanning die momenteel op alle scholen weer wordt opgesteld.

3. Logisch plannen

Als je effectief met elkaar wilt samenwerken en voor elkaar teksten gaat zoeken dan is het raadzaam om dit planmatig aan te pakken. Dit kun je doen door de jaarplanning van je zaakvakmethode erbij te pakken of je eigen thema's weg te zetten in verschillende periodes van het jaar. Zo heb je een beeld van de thema's die eraan zitten te komen en voorkom je het ad hoc of op het laatste moment moeten zoeken van teksten. Omdat je weet welke thema's

eraan komen ben je alert bij bijvoorbeeld het lezen van de krant of als je iets moois op social media voorbij ziet komen. Je kunt de teksten dan meteen apart houden of opslaan. In de planning hou je er ook rekening mee dat je per tekst meerdere lesmomenten kunt gebruiken. Daarmee loop je minder het risico dat je druk voelt om voor elke les opnieuw een rijke tekst te moeten vinden.

Werk de tips als volgt uit:

1. Ga met de bouw bij elkaar zitten om voor de rest van het schooljaar thema's/onderwerpen te bepalen, of hanteer de planning van je WO-methode
2. Verdeel per leerkracht (duo) wie per thema verantwoordelijk is voor de teksten
3. Je zoekt binnen dat thema waarvoor jij verantwoordelijk bent boeken en teksten bij elkaar
4. Wanneer je voor jouw groep je thema gaat voorbereiden maak je een keuze uit deze stapel boeken. Verdeel teksten/boeken uit de set in drie stapels:
STAPEL 1 Boek(en) om voor te lezen tijdens dit thema
STAPEL 2 Boeken binnen het thema die leerlingen zelf mogen lezen tijdens de vrij leesmomenten
STAPEL 3 Teksten die je gaat gebruiken om je instructies te verzorgen

4. Inrichting

Tot slot. Het is natuurlijk jammer als je met veel zorg en aandacht rijke teksten hebt gezocht en gevonden en deze vervolgens kwijt raakt. Je maakt het jezelf (en je collega's) makkelijker als je de teksten en boeken zorgvuldig bewaard. Je kunt op je gedeelde schijf mapjes per thema aanleggen waarin je noteert welke boektitels je hebt gevonden of je slaat er de teksten (met lesideeën!) op. Zorg er verder voor dat je themaboeken en andere rijke bronnen op een centrale plaats in je schoolgebouw opslaat. Leg een leerkrachtenboekenkast aan waar de boeken per thema zijn gesorteerd zodat je materiaal makkelijk is terug te vinden en gebruiken. Aan de hand van deze tips kun je effectief en georganiseerd zoeken naar rijke teksten waarmee je mooi en uitdagend onderwijs kunt verzorgen. Veel succes. Heb je vragen of opmerkingen n.a.v. dit artikel? Stuur me gerust een mail: m.vanoenen@kpcgroep.nl

Houtveen, A. A. M., & Steensel, R. C. M. (2022). *De zeven pijlers van onderwijs in begrijpend lezen*.

Koeven, B. H., & Smits, A. E. H. (2020). *Rijke taal: Taaldidactiek voor het basisonderwijs*.

Smits, A. en Van Koeven, E. Windesheim Lectoraat: Onderwijsinnovatie en ICT (geraadpleegd juni 2024)

Blog: *Verder denken over rijke teksten*.

<https://geletterdheidenschoolsucces.blogspot.com/2024/06/verder-denken-over-rijke-teksten.html>

Snel, M. & Kennistafel Effectief Leesonderwijs. (2023, januari). Kwaliteitswaaier: Effectief Onderwijs in Begrijpend Lezen: Samen aan effectief leesonderwijs werken. *Platform Samen Onderzoeken*.

<https://www.platformsamemonderzoeken.nl/samenwerkingsrelatie/kennistafel-effectief-leesonderwijs/>

Wat zijn rijke teksten? – Rijke teksten | Taalunie. (z.d.). Geraadpleegd op 24 januari 2024, van

<https://rijketeksten.org/over-rijke-teksten/wat-zijn-rijke-teksten/>

Van Dijk, Y., & Klaver, M.-J. (2023b, september 25). *Gemiste kansen en blinde vlekken: drie adviezen voor taal bij wereldoriëntatie*. Tijdschrift Taal. Geraadpleegd op 24 januari 2024, van [https://www.tijdschrift-taal.nl/art/50-7682_Gemiste-kansen-en-blinde-vlekken-Drie-adviezen-voor-taal-bij-wereldorientatie?fbclid=](https://www.tijdschrift-taal.nl/art/50-7682_Gemiste-kansen-en-blinde-vlekken-Drie-adviezen-voor-taal-bij-wereldorientatie?fbclid=IwAR2GNZ-2cl72hMjo63b0NOKqByTJMIULRDaiOcMU71jaQN-62cxQPHOEE-E)

[IwAR2GNZ-2cl72hMjo63b0NOKqByTJMIULRDaiOcMU71jaQN-62cxQPHOEE-E](https://www.tijdschrift-taal.nl/art/50-7682_Gemiste-kansen-en-blinde-vlekken-Drie-adviezen-voor-taal-bij-wereldorientatie?fbclid=IwAR2GNZ-2cl72hMjo63b0NOKqByTJMIULRDaiOcMU71jaQN-62cxQPHOEE-E)

Over Marjolein van Oenen

Marjolein van Oenen is expert taal-en leesonderwijs en als netwerkpartner verbonden aan KPC Groep. Of het nu gaat om ontwikkeling van visie en beleid of professionalisering van leerkrachten; op velerlei manieren staat ze scholen en teams ter zijde. Als adviseur, als trainer of als sparringpartner.

Marjolein van Oenen verzorgt onder meer de training Leidinggeven aan leesonderwijs. Deze kan geheel op maat worden uitgevoerd.

Meer weten?

Stuur een mail naar

info@kpcgroep.nl

www.kpcgroep.nl/marjoleinvanoenen